

Delft University of Technology

De Tuinstad is dood, Leve de Tuinstad! Herstructurering als culturele ontwerpogave

Ouwehand, AL

Publication date
2005

Document Version
Final published version

Published in
S+RO (Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)

Citation (APA)

Ouwehand, AL. (2005). De Tuinstad is dood, Leve de Tuinstad! Herstructurering als culturele ontwerpogave. *S+RO (Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)*, 86(3), 64-65.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Green Open Access added to [TU Delft Institutional Repository](#)
as part of the Taverne amendment.**

More information about this copyright law amendment
can be found at <https://www.openaccess.nl>.

Otherwise as indicated in the copyright section:
the publisher is the copyright holder of this work and the
author uses the Dutch legislation to make this work public.

S&RO

03/2005

Stedebouw & Ruimtelijke Ordening | uitgave van het Nirov

innovatie

geïllustreerd door het debat rondom de zogenaamde Bos-variant voor het HSL-Zuid tracé, een schoolvoorbeeld van hoe legitieme maatschappelijke zorgen en creatieve antwoorden daarop geen plek in het spel konden krijgen.

De commissie omarmt Flyvbjergs conclusie dat de oorzaak van de geconstateerde praktijken van systematische misleiding niet bij kwaadwilligheid of de machtslust van individuen ligt, maar bij arrangementen die het verstrekken van incorrecte informatie niet straffen maar zelfs belonen. Deze conclusie wijst de oplossing reeds aan: het gaat om het organiseren van prikkels voor goede informatie. Hier ligt de kerntaak van het door de tijdelijke commissie voorgestelde toetsingskader. Deze stelt een veel transparanter besluitvormingsproces voor met, bovenal, een veel vroegere betrokkenheid van de Tweede Kamer dan thans het geval is. In een vroeg stadium (maar zo nodig en, waar dat kan, ook op latere momenten) dient een open discussie over nut en noodzaak van grote projecten te kunnen plaatsvinden en een brede scala aan alternatieven besproken te worden. Bij dit laatste hoort ook de mogelijkheid van niets doen en het geld anders gebruiken. Essentiële voorwaarde voor de effectiviteit van het proces is dat de Kamer op een meer adequate kennisinfrastructuur voor het genereren, verwerken, analyseren en interpreteren van informatie kan beschikken. De vorming van een parlementair kennis- en controlecentrum, naar het voorbeeld van het Amerikaanse Congressional Budget Office, wordt voorgesteld, in combinatie met een meer onafhankelijke, maar ook meer dienstverlenende rol van de planbureaus en een toegankelijker ambtelijk apparaat. Belangrijk is verder het voorstel om de ruimtelijke ordening een veel centralere rol toe te kennen en de regie van het hele proces veel meer bij het Ministerie van VROM te plaatsen. De redenering daarbij is dat alleen vanuit die hoek de integrale afwegingen te verwachten zijn die grote projecten vergen, afwegingen die thans onvoldoende gemaakt worden.

Implementatie van de door de commissie voorgestelde rationalisatie en democratisering van de besluitvorming rondom grote projecten is urgent. De unieke complexiteit van beslissingen over grote projecten vraagt echter om meer. Er is ook een antwoord nodig op de vraag hoe om te gaan met de grote onzekerheid die dergelijke ondernemingen

zal blijven kenmerken, óók indien nieuwe procedures zullen worden toegepast. Zoekend naar een uitweg voor wat betreft de spanning tussen onzekerheid en onomkeerbaarheid kiezen de geschetste oplossingen vooral de kant van onzekerheidsreductie door het pleidooi voor een grotere transparantie van besluitvorming en het beschikbaar komen van betere informatie. Maar, zoals treffend aangegeven in het opgenomen betoog van de voormalige projectdirecteur van de HSL-Zuid, 'wisselende werkelijkheden' zullen grote projecten blijven achtervolgen. Dit impliceert dat ook een reductie nodig is van de onomkeerbaarheid van de realisatie van grote projecten, bijvoorbeeld door meer flexibele varianten te ontwikkelen. Het zijn maar gedachten in de marge. Belangrijker is de conclusie dat de tijdelijke commissie uit de Tweede Kamer een stimulerend, overtuigend onderbouwd en vooral maatschappelijk zeer relevant rapport heeft gemaakt. Gezien de formidabele directe en indirecte gevolgen van grote projecten is het maar te hopen dat de voorstellen snel een feit zullen worden!

Luca Bertolini Afdeling Geografie en Planologie (AMIDSt)
Amsterdam centre for Metropolitan and International Development
Studies, Universiteit van Amsterdam - L.Bertolini@uva.nl

De Tuinstad is dood, Leve de Tuinstad! Herstructurering als culturele ontwerpogave

Renée Schoonbeek, Bas Liesker en
Jurgen van der Ploeg (red.), *NAI Uitgevers*,
Rotterdam, 2005, i.s.m. STAWON
Isbn 9056624512 - 208 blz. - € 22,50

Veel bewoners weten niet waar je het over hebt als je tegen hen zegt dat ze in een tuinstad wonen. Naoorlogse wijken worden door hen niet altijd tot 'de stad' gerekend en tuinstad klinkt dan wel aardig, maar wat moet je daarbij denken als je in een kleine en slechte portieketagewoning woont? De term wordt wel vaak gehanteerd door architecten en andere deskundigen die daarmee doelen op een grote variëteit aan naoorlogse wijken. Dat er in die wijken iets aan de gang is, dat ze voor een deel geherstructureerd (moeten) worden, is voor bijna iedereen duidelijk. De aanleidingen voor herstructurering zijn divers. De beperktheid van het aanwezige woningaanbod, dat geen goed antwoord vormt op de toegenomen kwaliteitsvraag, is er één. De samenstelling van de bevolking vormt (vaak impliciet) een belangrijke aanleiding. Maar ook het niet meer goed functioneren van het vele collectieve groen dat,

mede door bezuinigingen op het beheer, niet meer algemeen als een grote meerwaarde wordt ervaren, speelt een rol, evenals het weggwijnen van (winkel)voorzieningen. Vier jaar geleden, in 2001, publiceerde het NAI het boek *De naoorlogse stad: Een hedendaagse ontwerpogave*, geschreven door Ad Hereijgers en Endry van Velzen. Hierin werd de herstructurering van de naoorlogse stad ook nadrukkelijk als een ontwerpogave neergezet. Dat was niet het eerste pleidooi in die richting. Al in 1996 organiseerde de Stichting van na de Oorlog het ontwerpproject Parkstad Nu!, uit onvrede met het gebrek aan stedenbouwkundige en architectonische visie bij de vernieuwing van naoorlogse wijken. En als je nu rondkijkt in de naoorlogse wijken en je haalt nog even de beelden en het boek van *De Grote Verbouwing* voor de geest, dan kun je alleen maar blij zijn met nieuwe initiatieven op dit vlak (Jacqueline Tellinga, red., *De Grote Verbouwing: Verandering van naoorlogse woonwijken*, NAI Uitgevers, 2004). In kringen van architecten en stedenbouwkundigen begint de notie van stedelijke herstructurering als ontwerpogave duidelijk te leven, maar het is misschien wel in de eerste plaats nodig om de discussie te verbreden naar bestuurders en opdrachtgevers. Daarbij moet ook niet vergeten worden hoe die ontwerpogave verbonden is met alle sociale kwesties die in naoorlogse wijken aan de orde zijn en de wijze waarop bewoners bij de herstructurering zijn betrokken.

Het door de STAWON (Stichting Architecten Onderzoek Wonen en Woonomgeving) in 2003 genomen initiatief om een ontwerpstudie naar de tuinstad te organiseren is dan ook zonder meer toe te juichen. Onlangs is het verslag van deze studie verschenen, het boekje *De Tuinstad is dood, Leve de Tuinstad*. Gelijktijdig is de website www.levedestuinstad.nl gelanceerd. Alles bij elkaar een prachtig initiatief, maar leveren de resultaten ook een bijdrage aan het zoeken van een antwoord op de ontwerpogave en op de noodzaak om de discussie te verbreden, niet alleen inhoudelijk maar ook door het erbij betrekken van opdrachtgevers en bestuurders? Het antwoord hierop is, het boek lezend, niet positief. Het uitgangspunt voor de ontwerpstudie is te vinden in de kwaliteit van de oorspronkelijke ontwerpidealen. 'Het herstructureren van de naoorlogse stad wordt opgevat als een hedendaagse, culturele ontwerpogave.

Door middel van ontwerpend onderzoek laten de initiatiefnemers zien welke rol het ontwerp en de ontwerper kunnen spelen in de vernieuwing. Ze reiken gereedschap aan voor een doeltreffende aanpak van het naoorlogse, zo valt te lezen. De studieopgave is gevormd door een drietal zeer verschillende naoorlogse wijken: het vroeg naoorlogse Broersveld in Nijmegen met relatief veel laagbouw, Klein Driene in Hengelo, van onder andere Van den Broek en Bakema, en Poptahof in Delft, gebouwd tussen 1960 en 1970 met een groot aandeel flats van tien hoog. Voor elke situatie zijn meerdere teams aan de gang gegaan, teams die met heel verschillende oplossingen zijn gekomen. De wijze waarop die resultaten in het boekje in beeld zijn gebracht maakt het echter erg moeilijk om vat te krijgen op deze oplossingen. Per wijk worden steeds enige 'uitvindingen' uit de studies gepubliceerd: vaak oplossingen voor het parkeren, daarnaast ook een gebouwtypologie en een woningtypologie. Voor deze 'uitvindingen' wordt de nodige ruimte genomen, maar de resultaten van de ontwerpteams worden vervolgens in een zeer beperkte hoeveelheid beelden op een allerbelabberdst klein formaat en zonder veel toelichting gereproduceerd. Alles natuurlijk wel mooi vormgegeven, maar als je probeert de ontwerpoplossingen toch te begrijpen verwens je de vormgever en uitgever die het presteren om slechts de helft van elke bladzijde daarvoor in te ruimen en de rest te vullen met de allermooiste kleur rood, blauw of oranje. De website biedt weliswaar geen omvattend, maar toch meer inzicht omdat je daar gewoon de presentaties van de ontwerpteams kunt downloaden. Deze handicaps in aanmerking nemend, wat kan er dan gezegd worden van de inhoudelijke resultaten van de ontwerpstudies en het boekje? Bij nadere bestudering kom je dan de nodige interessante zaken tegen en zeer verschillende oplossingen. In het boekje staan ook enkele beschouwingen over de resultaten. Het is jammer dat daar niet veel meer aandacht aan is gegeven. De bijdragen van Ruud Brouwers en Irene Edzes en Tom Bullens smaken naar meer. Er zal ongetwijfeld veel discussie geweest zijn tussen de verschillende ontwerpers en de coaches van de teams. Het zou interessant geweest zijn als de oplossingen meer systematisch waren geanalyseerd en op zo'n wijze gepresenteerd dat anderen daar ook iets mee kunnen en, vooral, dat bestuurders en opdrachtgevers aan het denken worden gezet.

Ruud Brouwers geeft her en der nog wel een hint over de wijze waarop ontwerpteams met de culturele opgave zijn omgegaan, maar het is zeker niet zo dat de studies daar allemaal even goed op in zijn gegaan. Het is ook zeker niet zo dat de opgave zo radicaal wordt opgevat als bijvoorbeeld ontwerpteam 2 van Klein Driene heeft gedaan, die gewoon botweg begint met de stelling: 'Het team vindt dat de aard van de wijk het niet waard is om behouden te worden. Veel woningen zijn te klein, de architectuur is schraal en er zijn bouwtechnische mankementen.' Wat praktisch geheel ontbreekt in de verschillende studies is een duidelijk beeld van de doelgroepen die de ontwerpers op het oog hebben, zoals Irene Edzes en Tom Bullens ook al constateren, en hoe ze om willen gaan met de huidige bewoners. Daarmee ontbreekt mijns inziens een onlosmakelijk onderdeel van de opgave om te komen tot een herstructurering van naoorlogse wijken: hoe kun je nu een antwoord geven op de culturele opgave als de gebruikers, die de cultuur in zo'n wijk in belangrijke mate bepalen, geheel buiten beschouwing worden gelaten? Het kan ook anders. In hun verhandeling over de aanpak van Tuindorp Kethel (Schiedam) gaan BIQ-architecten in op hun aanpak. Zij willen de cultuurhistorische waarde niet strikt definiëren als de monumentale waarde van de woningen. Ze betrekken daarbij nadrukkelijk de wijze waarop de woningen en de woonomgeving in de loop der jaren zijn aangepast en voorzien van toegevoegde attributen en de wijze waarop bewoners ze hebben toegeëigend (Hans van der Heijden en Barbara Klomp, red., *Tuindorp Kethel Schiedam: Noddy, noddier, noddier*, Thoth, Bussum, 2004). Waarom lezen we daar niets over in *De Tuinstad is dood, Leve de Tuinstad*? Nog één laatste opmerking: waarom hebben de uitgever, de opdrachtgevers van deze studie of de medeauteurs niet ingegrepen toen ze de introductie van het boekje onder ogen kregen? Bijna twee pagina's lang wordt de lezer vermoeid met een lofzang op de architect als de homo universalis die de oplossing biedt voor de aanpak van de naoorlogse wijken. De architect heeft toegevoegde waarde, is onafhankelijk, laat zich niet leiden door behoudzucht, brengt inventiviteit en beeldingskracht in, is strategisch enzovoort. En dat gaat zo ongeveer twee pagina's door. Als het de bedoeling is om, via de inhoud, een bijdrage te leveren aan de inderdaad grote culturele opgave die de herstructure-

ring van naoorlogse wijken stelt, moet niet met zulk afstotend proza begonnen worden. Dat zal zeker niet wervend zijn voor bestuurders en opdrachtgevers die juist door zo'n studie gewonnen zouden moeten worden

André Ouwehand Onderzoeksinstituut OTB,
Technische Universiteit Delft – ouwehand@otb.tudelft.nl

Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte

Carolien Bouw en Lia Karsten, Aksant, Amsterdam, 2004.

Isbn 9052601682 – 215 blz. – € 15,00

De meeste ouders koesteren het ideaal van het 'buitenkind'. Kinderen, vooral jongens, moeten regelmatig 'luchten', kunnen bewegen, leren omgaan met gevaar, spelen met andere kinderen, ja, zelfs kattenkwaad kunnen uithalen, waarvan je als ouder niet hoeft te weten. Het schrikbeeld is kinderen die de hele dag voor de buis hangen, vervetten en al RSI hebben voordat ze de arbeidsmarkt betreden. Wat moet er gebeuren om dit schrikbeeld te voorkomen of, beter wellicht, te keren? Waardoor wordt het uithuizige kinderspel bedreigd en wat kan er worden gedaan om het buitenspel een vanzelfsprekend onderdeel te laten blijven van de kinderwereld?

Stadskinderen doet verslag van onderzoek naar het buiten spelen in drie straten in Amsterdam: de Wognummerstraat in een tuindorp in Amsterdam Noord (een witte volksbuurt), de Bankastraat in de Indische Buurt in Amsterdam Oost (een achterstandsbuurt met een hoge concentratie allochtonen) en de Van Breestraat in Amsterdam Zuid (een witte, hogere middenklassebuurt). Er is